

Kosgangers se ervarings van bullebakkerie: 'n gevallestudie

Eerste voorlegging: Maart 2007

Ten spyte van die uitbeelding van bullebakkerie in skoolkoshuise in biografieë, outobiografieë, jeug- en volwassenefiksie asook rolprente, is daar min navorsingspublikasies oor geweld in die algemeen, en bullebakkerie in die besonder, in koshuise. Die doel van hierdie gevallestudie was om dié leemte in die Suid-Afrikaanse bullebakliteratuur aan te spreek. Die artikel rapporteer oor die resultate van 'n ondersoek in 2006 om leerders verbonde aan 'n Oos-Kaapse koshuis se ervarings, waarnemings, asook persepsies oor die aard en omvang van bullebakkerie vas te stel.

Boarders' experiences with regard to bullying: a case study

Despite the many portrayals of bullying at school hostels in biographies, autobiographies, youth and adult fiction, and films, very few research publications deal with violence in general, and bullying in particular, at hostels. The aim of this case study was to address this gap in the South African literature on bullying. This article will report the results of an investigation in 2006 to determine the experiences, observations and perceptions of learners boarding at an Eastern Cape school hostel in relation to the nature and extent of bullying.

Bullebakkery is skynbaar déél van die koshuislewe. Biografieë, outobiografieë, storieboeke en rolprente vertel van die lyding en vernedering van kosgangers aan die hand van medekosgangers. Dimbley (1994: 61) skryf in dié verband oor

... the casual brutality that erupted once [Prince Charles's] housemaster had retired for the night: [...] a gang of thugs roamed the house beating up smaller boys, extorting food and money, pilfering, and creating an atmosphere of genuine terror.

In *Tom Brown's school days* (Hughes 1927), wat oorspronklik in 1855 gepubliseer is, en Robert Graves (1963: 36-60) se outobiografie word koshuislewe in Engeland ook aan die kaak gestel. Die blitsverkooper *Spud* (Van de Ruit 2006) beskryf die afknouery in 'n eksklusiewe privaatkoskool in KwaZulu-Natal. Die Amerikaanse rolprent *Dead Poets' Society* (Schulman & Weir 1989) beeld onder andere die viktimisering van seuns in 'n Amerikaanse koshuis in 1959 uit. In Rowling (1999, 2000, 2003 en 2005) se blitsverkopery en ewe gewilde filmweergawes (Rowling *et al* 2002) van dié boeke is Harry Potter en sy vriende gereeld die slagoffers van fisieke en verbale bullebakkery. Dié jeugverhale speel teen die agtergrond van die Hogwarts Koskool vir Toorkuns en Heksery af, wat volgens Conant (*l a*): 3) duidelike ooreenkomste met Britse koskole toon. Volgens Hicks (1996: 524) het *Casualties of privilege* (Crosier 1991), wat die perspektiewe van 17 voormalige inwoners van vooraanstaande New England skoolkoshuise weergee, 'n onuitwisbare indruk op die psige van baie Amerikaners gehad. Hulle glo nou dat skoolkoshuise plekke is waar dwelmmisbruik, bullebakkery, eetversteurings en seksuele aktiwiteite die reël eerder as die uitsondering is.

Ten spyte van die uitbeelding van bullebakkery in skoolkoshuise in biografieë, outobiografieë, jeug- en volwassenefiksie asook rolprente, is daar min navorsingspublikasies oor geweld in die algemeen en bullebakkery in die besonder, in koshuise (Schaverien 2004: 684). Vanuit 'n psigoanalitiese perspektief kyk Schaverien (2004) byvoorbeeld na die emosionele, fisieke en seksuele misbruike in Britse seunskoshuise. Studies oor seunskoshuise in beide Australië (Poynting & Donaldson 2005) en die VSA (Stoudt 2006) fokus op die invloed van seksuele, fisieke en emosionele geweld, asook portuurgroepdissipline

in die vestiging van manlike gesagstrukture. Terwyl voorafgaande ondersoeke op seunskos-huise toegespits is, werp Zindi (1994) se navorsing lig op die aard en omvang van bullebakkery in seuns- en dogterskoshuise in Zimbabwe.

Navorsing oor bullebakkery in skole is meer as 30 jaar gelede vir die eerste keer deur Dan Olweus in Noorweë onderneem (Olweus 1994: 1). Hoewel navorsing oor bullebakkery sedert die 1980's tot verskeie internasionale publikasies gelei het, is daar volgens Nesor *et al* (2003a: 1) weinig oor die onderwerp in Suid-Afrika gepubliseer. Uit die literatuurondersoek blyk dit nogtans dat daar sedert die begin van die een-en-twintigste eeu 'n groeiende belangstelling in Suid-Afrika in die onderwerp is.¹ Ten spyte van die groeiende belangstelling in bullebakkery onder Suid-Afrikaanse navorsers, koerantberigte oor geweld in Suid-Afrikaanse koshuise (Van Wyk 2001, De Kock 2000), anekdotiese getuienis, asook die lewensgetroue uitbeelding van bullebakkery in *Spud* (Van de Ruit 2006), kon geen navorsingspublikasies oor bullebakkery in Suid-Afrikaanse koshuise gevind word nie. Die doel van hierdie studie is om dié leemte in die Suid-Afrikaanse bullebakkeryliteratuur aan te vul. Ter bereiking van dié doel sal in die artikel van die resultate van 'n gevallestudie wat in die Oos-Kaap onderneem is, gerapporteer word. Daar sal gepoog word om die volgende vrae te beantwoord: Wat is die aard en omvang van bullebakkery in die Oos-Kaapse koshuis? Wie moet vir die bullebakkery verantwoordelik gehou word?

Die impetus vir die gevallestudie was die kommer van 'n ouerpaar oor die viktimisering waaraan hulle hoërskoolseun in 'n Oos-Kaapse skoolkoshuis blootgestel is. Hulle het die navorsers om hulp genader. Volgens hulle het gesprekke met die koshuissuperintendent nie tot die beëindiging van die viktimisering gelei nie. Intendeel, oorreaksie deur diensdoende personeellede het tot verergerde viktimisering én 'n verleentheid vir die seun gelei. Opvolgesprekke het óók nie die gewenste uitwerking gehad nie — die viktimisering is as “normale kinderspel” afgemaak. Aangesien die eerste stap in die stryd teen

1 Cf De Wet 2006: 61-73, Maree 2005, Greeff 2004: 1-22, Nesor *et al* 2003b, Bezuidenhout 2002: 28-35, Vorster 2002: 84-122, Nkosi 2001: 52-77.

bullebakkery 'n bestekopname oor die aard en omvang van die probleem is (Limper 2000: 127, Olweus *et al* 1999: 1), is in opdrag van die koshuis se beheerliggaam en met die steun en samewerking van beide die hoër- en laerskool se skoolhoofde en beheerliggame, besluit om deur middel van vraelyste tersaaklike inligting in te samel. Om 'n geheelbeeld te verkry, is al die rolspelers — ouers, leerders en diensdoende personeel — by die ondersoek betrek. In dié artikel sal net oor die ondersoek na die kinders se ervarings van bullebakkery in die koshuis gerapporteer word.²

1. Begripsomskrywing

Olweus (1994: 9), die leidende figuur in navorsing oor bullebakkery, definieer bullebakkery soos volg:

A student is being bullied or victimized when he or she is exposed, repeatedly and over time, to negative action on the part of one or more student.

Die term “negative action” word soos volg deur Olweus (1994: 9) verduidelik: “a negative action is when someone intentionally inflicts, or attempts to inflict injury or discomfort upon another”. Sullivan *et al* (2005: 3) definieer bullebakkery as

... a negative and often aggressive or manipulative act or series of acts by one or more people against another person or persons usually over a period of time. It is abusive and is based on an imbalance of power.

Whitted & Dupper (2005: 167) se definisie lui soos volg:

Bullying is the unprovoked physical or psychological abuse of an individual by one student or a group of students over time to create an ongoing pattern of harassment and abuse.

Volgens Sullivan *et al* (2005: 5) bevat bullebakkery die volgende elemente:

2 In De Wet (2007: 29-47) en De Wet & Jacobs (2007) word oor die ouers se persepsies oor bullebakkery, asook die ouers en koshuispersoneel se voorstelle ter bekamping van die probleem, gerapporteer.

- Die bullebak het meer mag as die slagoffer.
- Bullebakkerij is dikwels sistematies, georganiseerd en verskuil. Laasgenoemde verwys na die onwilligheid van slagoffers om vir hul ouers of ander volwassenes of maats van hulle viktimisasie te vertel.
- Bullebakkerij is soms opportunisties, maar as dit eers begin het, sal dit waarskynlik aanhou.
- Dit vind gewoonlik oor 'n tydperk plaas, maar soms sal 'n bullebak sy/haar slagoffers eenmalig afknou.
- 'n Slagoffer van bullebakkerij kan fisieke, emosionele en/of psigologiese pyn verduur.
- Alle dade van bullebakkerij het 'n emosionele of 'n psigologiese dimensie.

Sullivan *et al* (2005: 5), asook Collins *et al* (2004: 55) tref 'n onderskeid tussen die volgende tipes bullebakkerij:

- Fisieke bullebakkerij is die mees voor die hand liggende tipe bullebakkerij. Dit vind plaas wanneer iemand byvoorbeeld gebyt, geslaan, geskop, gekrap, gespoeg of gepootjie word, of sy/haar hare getrek word.
- Niefisieke bullebakkerij kan verbaal en nieverbaal wees:
 - Verbale bullebakkerij sluit die volgende in: beledigende telefoonoproepe, afdreiging van geld of eiendom, intimidasie of dreigemente van geweld, beledigende taalgebruik, rassistiese aanmerkings of grappe, seksueel suggestiewe of beledigende taal, nydige gespot, die verspreiding van vals en/of kwaadwillige skinderpraatjies, die stuur van (dikwels anonieme) lasterlike briewe of SMSe. Bullebakke kan ook die kuberruimte gebruik om hulle slagoffers te viktimiseer.
 - Nieverbale bullebakkerij kan direk of indirek wees. Direkte nieverbale bullebakkerij gaan gewoonlik hand aan hand met verbale of fisieke bullebakkerij. Indirekte bullebakkerij is manipulerend en agterbaks. Die maak van lelike tekens en trek van gesigte is voorbeelde van direkte nieverbale bullebakkerij. Indirekte nieverbale bullebakkerij sluit die

volgende in: doelbewuste en beplande isolering, uitsluiting en/of ignorering van 'n persoon.

- Die beskadiging van eiendom kan die volgende insluit: die skeur van klere, beskadiging van boeke, die vernietiging van eiendom en die neem van iemand se eiendom (diefstal).

Bullebakkery kan enige een of 'n kombinasie van die voorafgaande wees.

Bullebakkery kan dus beskryf word as negatiewe, manipulerende of aggressiewe verbale, fisieke en/of psigologiese gedrag wat by herhaling oor 'n tydperk plaasvind. As gevolg van 'n wanverhouding in mag tussen die aggressor(s) en die slagoffer is die slagoffer nie in staat om hom/haarself te verweer nie.

Hoewel daar groot ooreenkomste tussen bullebakkery en ander vorme van aggressie is het bullebakkery volgens Greeff (2004: 2), Nishina (2004: 36) en DeHaan (1997: 1) die volgende onderskeidende kenmerke: Die bullebak tree doelbewus, eerder as toevallig op. Die doel van die afknouery is om beheer oor 'n ander persoon deur middel van fisieke of verbale aggressie te verkry. Gewoonlik loods bullebakke hulle aanvalle sonder enige werklike rede, behalwe dat hulle die slagoffers as maklike teikens sien. Bullebakke is gewoonlik gewilder onder hulle portuurgroep as kinders wat bloot aggressief is.

2. Die empiriese ondersoek

2.1 Navorsingsinstrument

'n Gevallestudie is in 2006 onderneem om ouers, diensdoende personeel en leerders verbonde aan 'n Oos-Kaapse koshuis se ervaringe, waarnemings, asook persepsies oor die aard en omvang van bullebakkery vas te stel. Die navorsingsinstrumente is op die *Delaware Bullying Questionnaire* (State of Delaware [s a]) gebaseer. Die drie vraelyste, wat onderskeidelik deur die leerders, ouers en opvoeders ingevul is, is aangepas om voorsiening vir die Suid-Afrikaanse koshuissituasie te maak. In die gestruktureerde leerdervraelys is naas biografiese besonderhede van die respondente, eerstens inligting deur middel van vrae (waarop response op 'n 5-punt Likert-skaal gegee

is) oor hulle blootstelling aan verskillende tipes bullebakkery in die koshuis ingewin (Tabelle 2 en 3). Tweedens is inligting ingewin oor wie hulle by die koshuis afgeknou het (Tabelle 4 tot 12). Die volgende oop-eindevraag is in die vraelys aan die kosgangers gerig:

As jy wil, beskryf 'n spesifieke insident van bullebakkery by jou koshuis waarvan jy 'n getuie was of wat jy self beleef het (sonder om name te gebruik) wat jy reken ander hoort van te weet en waaraan iets gedoen moet word. Vertel vir ons waar dit plaasgevind het, wat gebeur het, wie betrokke was, en as jy weet, waarom dit plaasgevind het.

'n Gelyklopende gemengdemetodebenadering waartydens kwalitatiewe en kwantitatiewe data gelyktydig ingesamel is, is dus gevolg (Onwuegbuzie 2002: 526).

2.2 Prosedures en data-analise

Die leerdervraelyste is deur ouers geadminestreer. Al die leerders van die koshuis het onder die toesig van ouers die vraelyste voltooi. Ouers het van die moeiliker begrippe aan die (laerskool-)leerders verduidelik. Die kwalitatiewe data is met behulp van Microsoft Excel se *Data Analysis Tool* en Intercooled Stata se sagtewarepakkette ontleed.

Vir die ontleding van die oop-eindevrae is 'n koderingsraamwerk wat ook vir *verbatim*-rapportering voorsiening maak opgestel (Bell 1993: 107). Kodes (kategorieë) en tendense is geïdentifiseer en beskryf. Die identifikasie van die temas en kategorieë het dit moontlik gemaak om die inligting met die relevante literatuur, asook die kwantitatiewe data, te verbind. 'n Ander navorser is gevra om van die kwalitatiewe data te lees en te kodeer om betroubaarheid en triangulasie te verseker (Niemann *et al* 2000: 285).

Volgens Goddard & Melville (2001: 47) word geldigheid verhoog indien van 'n bestaande instrument gebruik gemaak word. In dié ondersoek is 'n bestaande navorsingsinstrument (*Delaware Bullying Questionnaire*) gebruik wat aangepas is om voorsiening te maak vir die omstandighede in 'n Suid-Afrikaanse koshuis. As sodanig is die geldigheid van die studie verseker. Inhoudsgeldigheid is ook van belang in hierdie studie en word verkry deur kundiges oor die onderwerp te raadpleeg wanneer die instrument opgestel word. Die vraelys

moet dus bestaande kennis oor die onderwerp reflekteer (Huysamen 1993: 120, Goddard & Melville 2001: 47). 'n Diepgaande literatuurstudie het die ondersoek voorafgegaan. Dié studie het getoon dat die vraelys die bestaande kennis dek. Dit moet nietemin beklemtoon word dat relatief min literatuur oor bullebakkery in die Suid-Afrikaanse konteks en in besonder skoolkoshuise bestaan.

Betroubaarheid impliseer dat 'n instrument of prosedures konsekwent is (Goddard & Melville 2001: 41). Indien 'n navorsingsinstrument van 'n Likertskaal gebruik maak, kan die *Cronbach Alpha*-koëffisiënt vir die response op daardie items bepaal word. Die *Alpha*-koëffisiënt vir die items wat in Tabelle 2 en 3 weergegee word, is 0.8849. Volgens Nunnaly (Santos 1999: 2) word dit algemeen aanvaar dat 'n telling van 0.7 of hoër 'n aanvaarbare betroubaarheidsvlak aandui. Die response van leerders op hierdie vraelys kan dus as betroubaar beskou word.

2.3 Agtergrondinligting

Die skoolkoshuis wat op die Oos-Kaapse platteland geleë is, bied akkommodasie aan 112 Afrikaanssprekende leerders verbonde aan 'n hoërskool en 'n laerskool. Die demografiese besonderhede van die leerders is soos volg:

Tabel 1: Demografiese besonderhede van respondente

	Laerskool	Hoërskool	Totaal
Seuns	29	20	49
Dogters	34	29	63
Totaal	63	49	112

Sewe van die agt diensdoende personeel (vier mans en vier dames), asook die koshuissuperintendent (manlik), is opvoeders verbonde aan die laerskool. Die koshuissuperintendent is ook die laerskoolhoof. Die seuns en dogters word in aparte vleuels geakkommodeer. Die laerskoolkinders bly in vierbedkamers op die grondvloer van die dubbelverdiepinggebou. Die hoërskoolleerders word in twee- en vierbedkamers gehuisves. Die koshuis bied huisvesting aan kosgangers wat oor 'n redelike groot area in die Oos-Kaap versprei is — van die ouers

woon tot 200 kilometer van die koshuis af. Al die kosgangers betaal volle losies — daar is geen beurshouers nie. Daar is slegs blanke leerders en blanke diensdoende personeel woonagtig in die koshuis. Die meerderheid kosgangers gaan elke naweek na hulle ouerhuise toe.

2.4 Etiese aspekte

Groot moeite is gedoen om te verseker dat die ondersoek aan aanvaarbare etiese riglyne voldoen (Sikes 2006: 108-11). Die ondersoek is, soos reeds genoem, in opdrag van die koshuis se beheerliggaam en met die steun van die beide die hoër- en laerskool se skoolhoofde en beheerliggame gedoen. Die vraelyste is in samewerking met die koshuis se beheerliggaam opgestel. Die kosgangers en hulle ouers het skriftelik ingestem om aan die ondersoek deel te neem. Die betroubaarheid en privaatheid van die responses is gewaarborg. Deelname was vrywillig, anoniem en alle inligting is as vertroulik hanteer. Die navorsers het ook toestemming verkry om die inligting in akademiese tydskrifte bekend te stel (Strydom 2005: 57-68).

2.5 Kwantitatiewe data

2.5.1 Die aard en omvang van bullebakkery in die Oos-Kaapse koshuis

Die volgende vrae is aan die respondente gestel waarop hulle die frekwensie van hulle belewing van verskillende tipes afknouery binne koshuisverband moes aandui:

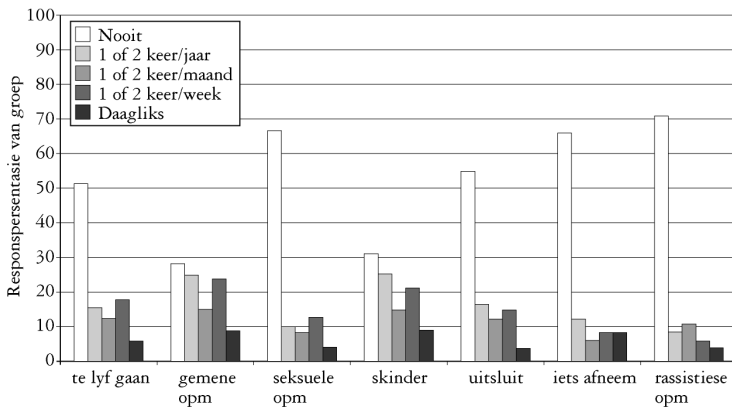
- Hoe gereeld is jy te lyf gegaan (slaan, skop, stamp of op 'n ander wyse liggaamlik seergemaak)? (hierna te lyf gaan).
- Hoe gereeld is gemene dinge vir jou gesê met die doel om jou seer te maak? (hierna gemene aanm).
- Hoe gereeld is seksuele aanmerkings gemaak wat jou ongemaklik laat voel het (aanmerkings oor jou liggaam, te sê jy is gay en met jou oor seks te praat)? (hierna seksuele aanm).
- Hoe gereeld is gemene skinderpraatjies oor jou versprei? (hierna skinder).
- Hoe gereeld is jy nie by aktiwiteite betrek nie met die doel om jou seer te maak? (hierna uitsluit).

- Hoe gereeld is jy deur bullebakke gedwing om jou ete-/sak-geld, kos, koeldrank of snoeperye vir hulle te gee? (hierna goed afneem).
- Hoe gereeld is gemene rassistiese aanmerkings oor jou te maak? (hierna rassistiese aanm).

Die response is op die volgende skaal aangedui: nooit (1); 1 of 2 keer per jaar (2); 1 of 2 keer per maand (3); 1 of 2 keer per week (4); en elke dag (5) Die response van die groep word in Figuur 1 weergegee.

Die algemeenste afknouery wat kosgangers in die koshuis op minstens 'n weeklikse basis of meer gereeld (respons 4 of 5) ervaar,

Figuur 1: Bullebak-ervarings (weekliks of meer gereeld) van kosgangers (N=112)

is dat gemene, kwetsende aanmerkings teenoor hulle gemaak word (32.43%), dat daar van hulle geskinder word (30.00%) en dat hulle te lyf gegaan word (21.62%) (Figuur 1). Die data is verder ontleed deur vergelykings te tref tussen die response van seuns en dogters asook tussen dié van laer- en hoëskoolrespondente ten opsigte van hulle blootstelling aan verskillende tipes bullebakkerie.

Die statistiese beduidendheid van die verskille groepe is met behulp van die Mann-Whitney (U)-toets bepaal. Hierdie toets bepaal die statistiese beduidendheid van die verskil tussen twee groepe gegrond op die rangvolgorde van die data (Bless & Kathuria 2004: 211-2). Dit is 'n gepaste toets om in hierdie geval te gebruik aangesien ordinale data verkry is, die intervalle nie konstant is nie en die rekenkundige gemiddeld van die response dus geen betekenis het nie (Best & Kahn 2003: 424, Cooper & Schindler 2003: 814). Die statistiese beduidendheid is op 'n 95%-($0.01 < p \leq 0.05$) en 99%-($p \leq 0.01$) vlak getoets. Statistiese beduidendheid is op die volgende wyse in tabelle beklemtoon:

**99%-waarskynlikheid

* 95%-waarskynlikheid

Die ervaring van seuns en dogters ten opsigte van die verskillende tipes bullebakkery naamlik minstens een maal per maand (dus 'n respons van 3 of hoër), minstens een maal per week ('n respons van 4 of hoër) en daaglik ('n respons van 5) is in Tabel 2 aangedui. Uit Tabel 2 blyk dit dat die frekwensie van bullebakkery wat deur dogtersrespondente ervaar word in die meeste gevalle minder is as dié van die seuns. Dogters ervaar skinder en uitsluiting egter meer gereeld as seuns. Die voorkoms van bullebakkery onder seuns is statisties beduidend meer as dié van dogters in vier van die sewe geïdentifiseerde vorme van bullebakkery.

Die ervarings van laer- en hoërskoolkosgangers ten opsigte van die verskillende tipes bullebakkery naamlik minstens een maal per maand (dus 'n respons van 3, 4 of 5), minstens een maal per week ('n respons van 4 of 5) en daaglik ('n respons van 5) is in Tabel 3 getabelleer. In die bespreking wat volg, is gefokus op 'n frekwensie van minstens een maal per week.

Verbale afknouery blyk die grootste probleem te wees. Dit manifesteer hoofsaaklik deur gemene dinge van die respondent te sê en die verspreiding van skinderpraatjies. Die voorkoms van bullebakkery onder laerskoolkosgangers is statisties beduidend meer as dié van hoërskoolkosgangers op óf 'n 95%- óf 'n 99%-vlak in al die aangeduide vorms van bullebakkery.

Tabel 2: Die bullebakervarings van kosgangers volgens geslag

	Dogterskosgangers (N=63)				Seunskosgangers (N=39)				Groep met die hoogste voorkoms: ten minste 1 keer per week	z_{U-} telling	Statistiese beduidendheid (p)
	ten minste 1 maal per maand cf	ten minste 1 maal per week cf	Daaglikas cf	ten minste 1 maal per maand cf	ten minste 1 maal per week cf	Daaglikas cf					
Te lyf gaan	19.36%	12.90%	3.23%	51.02%	32.65%	8.16%	Seuns	4.130	0.0000**		
Gemene aanm	43.55%	29.03%	6.45%	53.06%	36.74%	12.25%	Seuns	0.922	0.3567		
Seksuele aanm	9.68%	4.84%	0.00%	42.86%	30.61%	8.16%	Seuns	3.783	0.0002**		
Skinder	45.90%	31.15%	11.48%	42.86%	28.57%	6.12%	Dogters	0.694	0.4879		
Uitsluit	29.03%	17.74%	6.45%	31.25%	16.67%	0.00%	Dogters	0.285	0.7760		
Goed afstaan	8.07%	4.84%	1.61%	38.78%	30.61%	16.33%	Seuns	4.348	0.0000**		
Rassistiese aanm	14.52%	4.84%	3.23%	28.57%	16.33%	4.08%	Seuns	2.127	0.0334*		

Ons kan dus die vraag: “Wat is die aard en omvang van bullebakkery in die Oos-Kaapse koshuis?” soos volg beantwoord:

- Die algemeenste afknouery wat kosgangers op minstens 'n weeklikse basis of meer gereeld ervaar, is dat gemene, kwetsende aanmerkings teenoor hulle gemaak word; dat daar van hulle geskinder word (30.00%); en dat hulle te lyf gegaan word (21.62%) (cf Figuur 1).
- Seuns word meer as dogters in die koshuis afgeknou. Seunsrespondente het onder andere aangedui dat hulle weekliks of meer gereeld die volgende ervaar: gemene, kwetsende aanmerkings (36.74%); fisieke bullebakkery (32.65%); dwang om hulle ete-/sakgeld, kos, koeldrank of snoeperye af te staan (30.61%); en die toevoeg van seksuele aanmerkings wat hulle ongemaklik laat voel (30.61%) (cf Tabel 2).
- Dogters word meestal verbaal afgeknou. Dogtersrespondente het aangedui dat hulle weekliks of meer gereeld ervaar dat daar van hulle geskinder word (31.15%), en daar gemene, kwetsende dinge vir hulle gesê word (29.03%) (cf Tabel 2).
- Die voorkoms van bullebakkery onder seuns is statisties beduidend meer as dié van dogters deurdat hulle deur bullebakke gedwing word om hulle ete-/sakgeld, kos, koeldrank of snoeperye af te staan; deur ander te lyf gegaan word; seksuele aanmerkings teenoor hulle gemaak word wat hulle ongemaklik laat voel; en gemene rassitiese aanmerkings teenoor hulle gemaak word (cf Tabel 2).
- Laerskoolkosgangers word meer as hoërskoolkosgangers afgeknou. Die verskil is statisties beduidend ten opsigte van al die kategorieë bullebakkery (cf Tabel 3).
- Laerskoolrespondente het aangedui dat hulle weekliks of meer gereeld ervaar dat gemene dinge aan hulle gesê word (50.00%); skinderpraatjies van hulle versprei word (49.18%); en dat hulle deur ander te lyf gegaan word (slaan, skop, stamp of op 'n ander wyse liggaamlik seergemaak word) (38.71%). Die laerskoolrespondente het te kenne gegee dat hulle een of twee maal per week of meer gereeld kwaadwillig nie by aktiwiteite by die

Tabel 3: Die bullebakervarings van laer- en hoërskoolkossangangers

	Laerskoolkossangangers (N=63)		Hoërskoolkossangangers (N=49)			Groep met die hoogste voorkoms: ten minste 1 keer per week	z _t -telling	Statistiese beduidendheid (p)
	ten minste 1 maal per maand <i>cf</i>	ten minste 1 maal per week <i>cf</i>	Daaglik <i>cf</i>	ten minste 1 maal per maand <i>cf</i>	ten minste 1 maal per week <i>cf</i>			
Te lyf gaan	56.45%	38.71%	9.69%	4.08%	0.00%	Laerskool	5.928	0.0000**
Gemene aanm	66.13%	50.00%	11.29%	24.49%	10.20%	Laerskool	4.056	0.0000**
Seksuële aanm	33.87%	22.59%	4.84%	12.25%	8.16%	Laerskool	2.491	0.0127*
Skinder	70.49%	49.18%	16.39%	12.24%	6.12%	Laerskool	5.271	0.0000**
Uitsluit	47.54%	29.51%	4.92%	8.16%	2.04%	Laerskool	4.979	0.0000**
Goed afstaan	32.26%	25.81%	14.52%	8.16%	4.08%	Laerskool	3.715	0.0002**
Rassistiese aanm	37.10%	17.74%	6.45%	0.00%	0.00%	Laerskool	4.850	0.0000**

koshuis betrek word nie (29.51%) en dat hulle gereeld deur bullebakke gedwing word om hulle ete-/sakgeld, kos, koel-drink of snoeperye vir hulle te gee (25.81%) (cf Tabel 3).

- Bullebakkery wat weekliks of meer gereeld deur hoërskool-respondente ervaar word, is dat gemene dinge vir hulle gesê word met die doel om hulle seer te maak (10.20%); seksuele aanmerkings wat hulle ongemaklik laat voel teenoor hulle ge-maak word (8.16%); en dat gemene skinderpraatjies oor hulle versprei word (6.12%) (cf Tabel 3).

Daar kan dus tot die gevolgtrekking gekom word dat bulle-bakkery in die Oos-Kaapse koshuis, veral vir laerskoolkosgangers en in die besonder seuns 'n wesenlike probleem is.

2.5.2 Wie vir die bullebakkery verantwoordelik gehou kan word

Die respondente is gevra om aan te dui wie hulle afgeknou het. Die-selwde kategorieë van bullebakkery wat gebruik is om te bepaal wat-ter bullebakervarings hulle beleef het is gebruik, maar die vrae is verander om uit te vind wie dit gedoen het, byvoorbeeld: Wie het jou by die koshuis te lyf gegaan (slaan, skop, stamp of op 'n ander wyse liggaamlik seergemaak)? Dieselfde afkortings as by 2.4.1 word hier gebruik.

Die responskategorieë wat gelys is as moontlike bullebakke, was beide seuns en dogters (hierna seuns en dogters); verskeie seuns (hierna seuns); 'n seun; verskeie dogters (hierna dogters); 'n dogter; 'n volwassene wat by die koshuis werk (hierna volw) en niemand. Die data wat met dié vrae verkry is, is nominale data. In die tabelle word eerstens die response van die hele groep ($N=112$) gegee. Daarna word die response van die seuns- en dogtersrespondente, asook dié van die hoër- en laerskoolrespondente met mekaar vergelyk. Die *Chi*-kwadraat (χ^2)-toets is gebruik om 'n verband vas te stel tussen die kategorie respondent en die kategorie persoon of persone wat die afknouery doen. Die statistiese beduidendheid is op 'n 95%- en 99%-vlak getoets. Statistiese beduidendheid is op die volgende wyse in tabelle beklemtoon:

** 99%-waarskynlikheid

* 95%-waarskynlikheid

Tabel 4 verteenwoordig die groep se response op die vraag: “Wie het jou by die koshuis te lyf gegaan (geslaan, geskop, gestamp of op ’n ander wyse liggaamlik seergemaak)?” Hoewel meer as die helfte (60.55%) van die groep aangedui het dat niemand hulle aan fisieke bullebakkery onderwerp het nie, het 20.18% aangedui dat ’n seun hulle op dié wyse geviktimizeer het. Die variansie tussen die verskillende geslagte is statisties beduidend op ’n 99%-vlak ($\chi^2=40.844$; $p=0.000$). Die verskille tussen die response van hoër- en laerskoolrespondente is ook statisties beduidend op ’n 99%-vlak ($\chi^2=27.957$; $p=0.000$).

Tabel 5 verteenwoordig die groep se response op die vraag: “Wie het gemene dinge vir jou gesê met die doel om jou seer te maak?” Slegs 34.58% van die groep het aangedui dat niemand hulle verbaal getreiter het met die doel om hulle seer te maak nie. Van die slagoffers het 20.56% aangedui dat ’n dogter, 15.89% dat ’n seun en 11.21% dat beide seuns en dogters hulle verbaal getreiter het. Die variansie tussen die response van seuns en dogters op hierdie vraag verskil statisties beduidend op ’n 99%-vlak ($\chi^2=40.5481$; $p=0.000$). Seuns word meer as dogters deur ’n seun (27.08%), verskeie seuns (22.92%), en volwassenes (4.17%) verbaal getreiter, terwyl dogters meer deur ’n dogter (30.51%), verskeie dogters (10.17%), en beide seuns en dogters (18.64%) op dié wyse afgeknou word. Die verskille tussen die response van hoër- en laerskoolrespondente is egter nie statisties beduidend nie.

Tabel 6 dui die verspreiding van die response aan op die vraag: “Wie het seksuele aanmerkings gemaak wat jou ongemaklik laat voel het (deur aanmerkings oor jou liggaam te maak, te sê jy is gay, en met jou oor seks te praat)?” Dit blyk dat individuele dogters meer verantwoordelik is vir verbale seksuele treitering as enige ander van die kategorieë bullebakke (10.92%). Die verskil tussen seuns en dogters is statisties beduidend op ’n 99%-vlak ($\chi^2=32.1455$; $p=0.000$). Individuele dogters (18.03%) is ook meer as enige ander groep verantwoordelik vir verbale seksuele treitering wat dogtersrespondente aanbetref. Die verskil tussen hoër- en laerskoolrespondente se res-

Tabel 4: Gaan ander te lyf (slaan, skop, stamp of maak op 'n ander wyse liggaamlik seer)

	Niemand	Volw	'n Dogter	Dogters	'n Seun	Seuns	Seuns & dogters	χ^2	<i>p</i>
Hele groep	60.55%	0.92%	7.34%	2.75%	20.18%	6.42%	1.83%		
Seuns	35.42%	2.08%	4.17%	0.00%	41.67%	12.50%	4.17%		
Dogters	80.33%	0.00%	9.84%	4.92%	3.28%	1.64%	0.00%	40.8444	0.000**
Laersk	39.34%	1.64%	13.11%	4.92%	29.51%	8.20%	3.28%		
Hoërsk	87.50%	0.00%	0.00%	0.00%	8.33%	4.17%	0.00%	27.9570	0.000**

Tabel 5: Sê gemene dinge vir respondent met die doel om seer te maak

	Niemand	Volw	'n Dogter	Dogters	'n Seun	Seuns	Seuns & dogters	χ^2	<i>p</i>
Hele groep	34.58%	1.87%	29.56%	5.61%	15.89%	10.82%	11.21%		
Seuns	35.42%	4.17%	8.33%	0.00%	27.08%	22.92%	2.08%		
Dogters	33.90%	0.00%	30.51%	10.17%	6.78%	0.00%	18.64%	40.5481	0.00**
Laersk	25.42%	1.69%	20.34%	6.78%	20.34%	11.86%	13.56%		
Hoërsk	45.83%	2.08%	20.83%	4.17%	10.42%	8.33%	8.33%	6.1407	0.408**

ponse is statisties beduidend op 'n 95%-vlak ($\chi^2=12.5939$; $p=0.051$). Laerskoolrespondente het aangedui dat individuele dogters (18.03%) meestal daaraan skuldig is om ander op hierdie wyse af te knou. By hoërskoolrespondente is verskeie seuns (6.12%), meer as ander groepe, verantwoordelik vir die maak van ongewenste seksuele aanmerkings.

In Tabel 7 word die verspreiding van die response op die vraag: “Wie het gereeld gemene skinderpraatjies oor jou versprei?” aangedui. Dit blyk dat veral individuele dogters hulle skuldig maak aan die verspreiding van skinderpraatjies. Die verskil tussen seuns en dogters is statisties beduidend op 'n 99%-vlak ($\chi^2=33.204$; $p=0.000$). Die verskil in response tussen die hoër- en laerskoolrespondente is nie statisties beduidend nie, maar individuele dogters blyk hoofsaaklik vir skinderpraatjies verantwoordelik te wees (23.81%).

Tabel 8 gee die verspreiding van die response weer op die vraag: “Wie wou jou nie by hulle aktiwiteite by die koshuis betrek nie met die doel om jou seer te maak?” Verskeie dogters is deur die groep aangedui as die algemeenste oortreders (12.84%), gevolg deur individuele dogters (9.17%) ten opsigte van die sosiale isolering van die respondente. Die verskil tussen seuns en dogters se response is statisties beduidend op 'n 99%-vlak ($\chi^2=26.2978$; $p=0.000$). Die verskil tussen laer- en hoërskoolrespondente is statisties beduidend op 'n 95%-vlak ($\chi^2=14.1647$; $p=0.028$). Verskeie dogters blyk hier ook die meeste verantwoordelik te wees vir dié vorm van afknouery by laerskoolrespondente (18.03%).

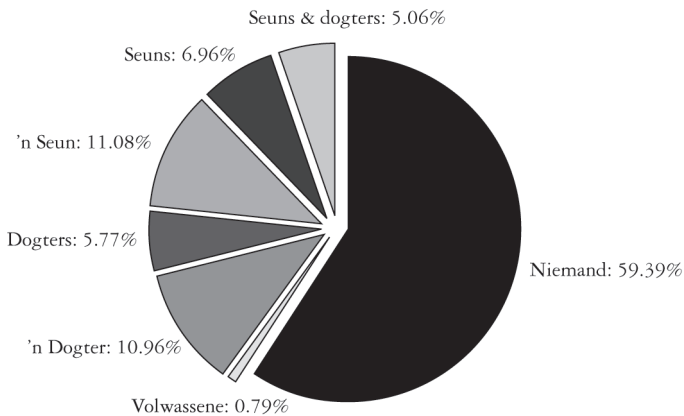
Tabel 9 gee die verspreiding van die response weer op die vraag: “Wie het jou gedwing om jou ete-/sakgeld, kos, koeldrank of snoepery vir hulle te gee?” Individuele seuns (11.71%) en verskeie seuns (9.91%) is deur die groep uitgewys as diegene wat hulle die meeste daaraan skuldig maak om ander te dwing om hulle ete-/sakgeld, kos, koeldrank of snoepery af te staan. Seuns word meer as dogters op dié wyse afge-knou (cf “Niemand” in Tabel 9). Hierdie verskil is statisties beduidend op 'n 99%-vlak ($\chi^2=23.381$; $p=0.000$). Die verskil tussen hoër- en laerskoolrespondente se response op die vraag verskil statisties beduidend op 'n 95%-vlak ($\chi^2=16.0784$; $p=0.013$). Ook by laerskoolrespondente blyk individuele seuns (19.35%) en verskeie

seuns (12.90%) die belangrikste bullebakke te wees met betrekking tot die neem van kos, geld, ensovoorts.

Tabel 10 dui die ontleding van die response op die volgende vraag aan: “Wie het jou afgeknou deur gemene rassitiese aanmerkings oor jou te maak?” Niemand in die groep het volwassenes of verskeie dogters as die skuldiges uitgewys met betrekking tot die maak van rassitiese aanmerkings nie, terwyl individuele seuns (7.27%) en seuns en dogters (5.45%) die grootste oortreders blyk te wees. Die verskille tussen die response van die twee geslagte verskil nie statisties beduidend nie. Die verskil tussen die response van hoër- en laerskoolrespondente verskil egter statisties beduidend op ’n 99%-vlak ($\chi^2=18.134$; $p=0.001$). Slegs individuele seuns is deur hoërskoolrespondente uitgewys as skuldig aan die maak van rassitiese aanmerkings (2.04%), terwyl laerskoolrespondente individuele seuns (11.48%), seuns en dogters (9.84%), individuele dogters (6.56%) en verskeie seuns (6.56%) as bullebakke in hierdie kategorie uitgewys het.

Figuur 2 gee ’n visuele samevatting van die responsverspreiding van voorafgaande sewe vrae (cf vrae wat Tabelle 4 tot 10 voorafgaan).

Figuur 2: Persone verantwoordelik vir bullebakkerie in die koshuis

Tabel 6: Maak seksuele aanmerkings wat jou ongemaaklik laat voel

	Niemand	Volw	'n Dogter	Dogters	'n Seun	Seuns	Seuns & dogters	χ^2	<i>p</i>
Hele groep	67.27%	0.91%	10.91%	1.82%	7.27%	9.09%	2.75%		
Seuns	55.10%	2.04%	2.04%	2.04%	16.33%	20.41%	2.04%		
Dogters	77.05%	0.00%	18.03%	1.64%	0.00%	0.00%	3.28%	32.1455	0.000**
Laersk	55.74%	1.64%	18.03%	1.64%	9.84%	11.48%	1.64%		
Hoërsk	81.63%	0.00%	2.04%	2.04%	4.08%	6.12%	4.08%	12.5939	0.050*

Tabel 7: Versprei gemene skinderpraatjies

	Niemand	Volw	'n Dogter	Dogters	'n Seun	Seuns	Seuns & dogters	χ^2	<i>p</i>
Hele groep	39.81%	0.00%	23.30%	15.53%	9.71%	3.88%	7.77%		
Seuns	42.86%	0.00%	8.16%	4.08%	20.41%	8.16%	16.33%		
Dogters	32.79%	0.00%	32.79%	22.95%	0.00%	0.00%	11.48%	33.204	0.000**
Laersk	27.87%	0.00%	22.95%	22.95%	9.84%	4.92%	11.48%		
Hoërsk	57.14%	0.00%	23.81%	4.76%	9.52%	2.38%	2.38%	10.8659	0.054

Tabel 8: Sluit ander doeibewus uit hulle aktiwiteite

	Niemand	Volw	'n Dogter	Dogters	'n Seun	Seuns	Seuns & dogters	χ^2	<i>p</i>
Hele groep	61.47%	0.92%	9.17%	12.84%	5.50%	5.50%	4.59%		
Seuns	62.50%	2.08%	2.08%	4.17%	12.50%	12.50%	4.17%		
Dogters	60.66%	0.00%	14.75%	19.67%	0.00%	0.00%	4.92%	26.2978	0.000**
Laersk	47.54%	0.00%	11.48%	18.03%	8.20%	8.20%	6.56%		
Hoërsk	79.17%	2.08%	6.25%	6.25%	2.08%	2.08%	2.08%	14.1647	0.028*

Tabel 9: Dwing ander om hulle ete-/sakgeld, kos, koeldrank of snoeperye af te staan

	Niemand	Volw	'n Dogter	Dogters	'n Seun	Seuns	Seuns & dogters	χ^2	<i>p</i>
Hele groep	72.07%	0.90%	1.80%	1.80%	11.71%	9.91%	1.80%		
Seuns	55.10%	2.04%	0.00%	0.00%	20.41%	20.41%	2.04%		
Dogters	85.48%	0.00%	3.23%	3.23%	4.84%	1.61%	1.61%	23.381	0.000**
Laersk	58.06%	1.61%	3.23%	3.23%	19.35%	12.90%	1.61%		
Hoërsk	89.80%	0.00%	0.00%	0.00%	2.04%	6.12%	2.04%	16.0784	0.013*

Tabel 10: Maak gemene rassistiese aanmerkings

	Niemand	Volw	'n Dogter	Dogters	'n Seun	Seuns	Seuns & dogters	χ^2	<i>p</i>
Hele groep	80.00%	0.00%	3.64%	0.00%	7.27%	3.64%	5.45%		
Seuns	73.47%	0.00%	2.04%	0.00%	12.24%	8.16%	4.08%		
Dogters	85.25%	0.00%	4.92%	0.00%	3.28%	0.00%	6.56%	9.3283	0.052
Laersk	65.57%	0.00%	6.56%	0.00%	11.48%	6.56%	9.84%		
Hoërsk	97.96%	0.00%	0.00%	0.00%	2.04%	0.00%	0.00%	18.134	0.001**

As ons dus die vraag: “Wie moet vir die bullebakkery verantwoordelik gehou word?” wil beantwoord, blyk dit dat individuele seuns (11.08%) die grootste sondebokke is, gevolg deur individuele dogters (10.96%). Hoewel volwassenes in slegs 0.79% van die gevalle as die bullebakke uitgewys is, is hierdie volwassenes die persone in wie se sorg die kosgangers geplaas is.

Die volgende tendense is waargeneem:

- Individuele seuns en dogters is meer verantwoordelik vir afknouery as groepe seuns of dogters (cf Figuur 5, Tabelle 4-10).
- Hoewel seuns (in ’n groep of alleen) meestal verantwoordelik is vir die viktimisering van seuns, is beide seuns en dogters (in ’n groep of alleen) betrokke as dogters afgeknou word (cf Tabelle 4-10).
- Seuns is veral betrokke by fisieke bullebakkery en die afneem van slagoffers se persoonlike besittings soos ete-/sakgeld, kos, koeldrank of snoeperye (cf Tabelle 4 & 9).
- Hoewel dogters meer verantwoordelik is vir verbale bullebakkery soos skinder en die maak van gemene aanmerkings, is seuns wél deur seuns uitgewys as hoofsaaklik verantwoordelik vir hierdie tipe viktimisering (cf Tabelle 5 & 7)

2.6 Kwalitatiewe data

Die meerderheid leerderrespondente wat reageer het op die uitnodiging om ’n spesifieke insident van bullebakkery te beskryf se antwoorde is baie kripties. Die volgende temas is geïdentifiseer:

- Kosgangers is slagoffers van direkte en indirekte verbale, asook emosionele en fisieke bullebakkery.
- Kosgangers se persoonlike besittings, veral snoeperye, word wederregtelik deur bullebakke afgeneem.
- Kosgangers word geviktimizeer deur medekosgangers wat ouer/sterker as hulle is.
- Kosgangers in gesagsposisies tree onsimpatiek en afknouerig op.
- Die vestiging van manlike gesagstrukture.

Verskeie respondente het geskryf hoe hulle self, maar ook van hulle medekosgangers, die slagoffers van direkte verbale teistering was. Die volgende is enkele voorbeelde: “’n Seun het ’n dogter gevloek”; “’n Seun het ’n kleiner seun gevloek”; “’n Ander dogter het my name genoem en hulle het my gespot”; “Hulle terg my”; “Daar was ’n seun wat vir my gesê het ek is ’n domdas”; en “’n Seun het vir my gesê ek is ’n vetgat”. Kosgangers, veral dogters, is slagoffers van indirekte verbale treitering: “Ek word nie geboelie nie, maar iemand skinder altyd van my” en “Drie dogters was lelik met my [...] en het van my geskinder”.

Fisieke bullebakkery is nie ’n vreemde verskynsel in die koshuis nie. ’n Respondent gee die volgende redelik gedetailleerde beskrywing:

My vriend het met ’n kleintjie gespeel; toe spring ’n ander kind op sy rug; toe druk my vriend hom teen die muur vas; toe kom die kleintjie se broer en slaan en klap en skop hom.

In aansluiting hierby skryf van die respondente die volgende: “Twee meisies het mekaar gestoot en geslaan oor ’n seun”; “Die boelie het heeltyd my broer geskop”; “Verskeie seuns het my op my nek opgetel en my laat val”; “Iemand het iemand anders in die kas toegesluit”; en “Twee seuns het my ... getrip en geslaan”. Uit die volgende beskrywing blyk dit dat kosgangers van verskillende geslagte soms handgemeen raak: “’n Seun het ’n dogter geslaan”.

Verskeie respondente maak melding van die feit dat hulle kos gereeld deur ander gevat word. ’n Laerskoolseun noem dat twee seuns “elke dag tuck uit my kas in die kamer neem”. In aansluiting hierby het ’n ander laerskoolseun genoem dat ’n ouer seun “elke dag iemand anders se weekkos steel”. Kosgangers vat nie net ander se kos nie, maar krap ook wederregtelik in mekaar se kaste: “Ek vra dat hy my sal uitlos en ophou in my kas krap”.

Sommige laerskoolkosgangers word met opset deur die hoërskoolleerders bang gemaak. Een van die respondente skryf dat “kinders sê daar kom geeste uit — dit maak my bang. Hulle sê die koshuis is op ’n begraafplaas gebou”. ’n Ander respondent skryf/vra: “Spoke wegjaag. Skeleton wegjaag ...”

Van die kosgangers ervaar medekosgangers in gesagsposisies as té streng. Hulle skryf onder andere dat die prefekte “te kwaai”, “lelik”, “onregverdig” en “ongeskik” is. Uit die volgende beskrywing blyk dit dat van die graad 12-leerders jonger kinders viktimiseer: “Graad 8’s word soos slawe behandel deur die matrieks”.

Die vestiging van manlike gesagstrukture deur veral fisieke en verbale geweld en die diefstal van snoeperye blyk ’n redelik algemene verskynsel in die betrokke koshuis te wees. Om herhaling te voorkom, sal slegs twee voorbeelde van die gebruik van verbale bullebakkery in die vestiging van manlike gesagstrukture genoem word: “’n Seun het ’n dogter gevloek”; en “’n Seun het vir my gesê ek is ’n vetgat”. Seuns gebruik ook fisieke geweld om hulle gesag oor ander seuns (“Twee seuns het my . . . getrip en geslaan”) én dogters (“’n Seun het ’n dogter geslaan”) te vestig.

2.7 Bespreking

In onderstaande bespreking sal die belangrikste bevindinge — wat uit beide die kwalitatiewe en kwantitatiewe data na vore gekom het — op ’n geïntegreerde wyse aangebied word. Bevindinge sal ook teenoor relevante navorsingsbevindinge oor bullebakkery in koshuis-konteks, maar veral skoolkonteks geplaas word. In dié bespreking sal die klem op die invloed van ouderdom en geslag op bullebakkery gelê word.

Bullebakkery is déél van die koshuislewe van baie van die kinders wat aan die ondersoek deelgeneem het. Uit die narratiewe (“Hulle terg my”, “Ek is ’n domdas” en “Ek is ’n vetgat”), asook die statistiese data blyk die omvang van verbale bullebakkery soos volg: 50% van laerskoolkosgangers is gereeld (elke dag of een of twee keer per week) die slagoffers van direkte verbale teistering (cf Figuur 1). Voorts word byna die helfte (49.18%) van die laerskoolkosgangers gereeld aan indirekte verbale bullebakkery blootgestel (cf Tabel 3). Dié resultate stem ooreen met ’n studie onder 416 Zimbabwiese kosgangers: 68% van die respondente was slagoffers van verbale bullebakkery (Zindi 1994: 25). Bidwell (1997: 4), Glover *et al* (2000: 145) en Nesor *et al* (2003a: 7) se studies oor bullebakkery in Kanada, Engeland en Gauteng toon ook dat verbale teistering die mees algemene tipe bullebakkery is.

Zindi (1994: 25) se bevinding dat fisieke bullebakkery 'n redelik algemene verskynsel in koshuise is (57% van die respondente het aangedui dat hulle die slagoffers van fisieke bullebakkery was), word deur die huidige studie gereflekteer. Kosgangers word deur groepe ("Verskeie seuns het my op my nek opgetel en laat val" en "Twee seuns het my [...] getrip en geslaan") en individuele bullebakke ("'n Seun het 'n dogter geslaan" en "Die boelie het [...] my broer geskop") fisiek verneder. Net soos die geval met verbale bullebakkery, is veral laerskoolkosgangers die slagoffers: 38.71% van die laerskoolrespondente in vergelyking met geen hoërskoolrespondent nie het aangedui dat hulle gereeld fisiek getraumatiseer word (cf Tabel 3). Laerskoolkosgangers word nie net fisiek en verbaal nie, maar ook emosioneel getraumatiseer. Dit blyk onder andere uit hulle verwysings na "geeste" en "spoke". Van hulle kla ook dat die prefekte "te kwaai" en "onregverdig" is. Verder word slegs 4.08% van die hoërskoolkosgangers se snoeperye gereeld deur bullebakke opgeëis, terwyl dié lot 25.81% van die laerskoolkosgangers weekliks tref. Verskeie laerskoolseuns het in hul narratiewe melding gemaak van seuns wat gereeld ander se kos neem ("elke dag tuck uit my kas [...] neem" en "[...] elke dag iemand anders se weekkos steel").

Uit die voorafgaande bespreking blyk dit dat veral laerskoolkosgangers redelik gereeld fisiek, verbaal en emosioneel afgeknou word. Die huidige studie onderskryf dus die bevindinge van onder andere Collins *et al* (2004: 67), Canovan (2002: 3), Piskin (2002: 558), Salmivalli (2002: 275), Smith *et al* (1999: 267), Bidwell (1997: 11) en Rigby & Slee (1991: 619) oor bullebakkery in skole, naamlik dat die frekwensie van viktimisasie afneem hoe ouer kinders word. In 'n omvattende studie oor die redes waarom bullebakkery na die ouderdom 16 afneem, het Smith *et al* (1999: 267-85) bevind dat jong kinders veral om die volgende twee redes die slagoffers van bullebakkery is: Getalsgewys is daar meer ouer as jonger kinders in 'n skool — daar is dus meer ouer kinders wat in 'n posisie is om hulle af te knou. Jonger kinders besit voorts nog nie die nodige sosiale en selfgeldingsvaardighede om insidente van bullebakkery doeltreffend te hanteer en te voorkom dat hulle geviktimizeer word nie.

Ouderdom (verteenwoordig deur die kategorieë hoërskool of laerskool) het volgens die huidige studie (Tabel 3, Figure 4 en 5), asook (Piskin 2002: 558) nie net 'n invloed op die frekwensie waarop kinders aan bullebakkery blootgestel word nie, maar ook op die tipe bullebakkery waaraan hulle blootgestel word. Terwyl oer kinders veral die slagoffers van verbale en psigologiese bullebakkery is, is fisieke bullebakkery dominant onder jonger kinders (Piskin 2002: 558).

As gevolg van 'n gebrek aan navorsing oor bullebakkery in koshuisverband, en die feit dat die huidige studie slegs 'n gevallestudie is, is dit nie moontlik om, soos in onderstaande Engelse studie, te bepaal of daar byvoorbeeld 'n klemverskuiwing en/of afname van verskillende tipes bullebakkery is nie. Uit statistiek wat deur maatskaplike dienste in Engeland bekend gemaak is (Canovan 2002: 3), blyk dit dat ongeveer 3 500 leerders, of 5% van alle kosgangers, tydens 'n opname aangedui het dat hulle die slagoffers van bullebakkery is. Volgens Canovan (2002: 2) het die syfers nie oor die afgelope tien jaar verander nie. Daar het net 'n klemverskuiwing plaasgevind — waar kosgangers in die verlede veral die slagoffers van fisieke bullebakkery was, is hulle in 2002 oorwegend verbaal afgeknou.

Internasionale navorsing oor bullebakkery in koshuise lê veral klem op die trauma van seuns wat seksueel misbruik is in enkelgeslagkoshuise (cf Stoudt 2006: 273-87, Poynting & Donaldson 2005: 325-46, Schaverien 2004: 689). Hoewel daar geen narratiewe bewyse van seksuele geweld in hierdie studie gevind kon word nie en die items in die vraelys nie direk op seksuele geweld van toepassing gemaak kan word nie, blyk dit dat kosgangers in hierdie studie hoofsaaklik aan seksuele teistering deur persone van dieselfde geslag blootgestel word (cf Tabel 6). Dertien van die sewentien laer- en al vyf hoërskoolseuns wat slagoffers van seksuele bullebakkery was, het aangedui dat hulle deur seuns geteister is. Dieselfde tendens is by die dogterslagoffers te bespeur: al tien laerskool- en twee van die vier hoërskooldogters is deur dogters afgeknou.

Verskeie narratiewe bewyse oor die gebruik van geweld in die vestiging van manlike gesagstrukture en die manifestering van geslagsongelykhede is in hierdie studie gevind. Laasgenoemde blyk uit

die feit dat dogters soms die slagoffers van fisieke (“’n Seun het ’n dogter geslaan”) en verbale (“’n Seun het ’n dogter gevloek”) bullebakkerie is. Nie net die kwantitatiewe data (Tabel 4) nie, maar ook die kwalitatiewe data dui daarop dat seuns veral deur seuns fisiek (“Verskeie seuns het my op my nek opgetel en my laat val” en “Twee seuns het my [...] getrip en geslaan”) en verbaal (“’n Seun het ’n kleiner seun gevloek” en “’n Seun het vir my gesê ek is ’n vetgat”) afknou. Die voorafgaande dui op ’n gewelddadige vergestaltung van manlikheid (Bhana 2005: 100) en sosiale dominansie (Pellegrini 2004: 180). Volgens DeSouza & Ribeiro (2005: 1021), asook Connell (1999: 8) is daar ’n wanpersepsie in sommige gemeenskappe dat gewelddadige optrede déél van die manlike psige is. Foster *et al* (2001: 16) wys tereg daarop dat

[...] the belief that violence is manly is not a trait carried on any chromosome, nor soldered into the wiring of the right or left hemisphere, nor juiced by testosterone. Boys learn it.

Die bevinding van die huidige studie, naamlik dat seuns meer dikwels as dogters verantwoordelik is vir insidente van bullebakkerie (cf seuns en ’n seun in Figuur 6), is in ooreenstemming met dié van onder andere DeSouza & Ribeiro (2005: 1027), Collins *et al* (2004: 68), Nesor *et al* (2003b: 139), Piskin (2002: 557), Ma *et al* (2001: 255) en Rigby & Slee (1991: 619). ’n Moontlike verklaring vir hierdie differensiasie is volgens Sullivan *et al* (2005: 12) die feit dat baie dogters hulle skuldig maak aan meer subtile, verskuilde en psigologiese tipes bullebakkerie — dade wat dikwels nie deur die slagoffers of aggressors as bullebakkerie beskou word nie. Daar is egter enkele studies, onder andere dié van Greeff (2004: 11) en Bidwell (1997: 11), wat bevind het dat daar nie ’n statisties beduidende verskil in die omvang en blootstelling aan bullebakkerie tussen seuns en dogters is nie.

Sullivan *et al* (2005: 12), Piskin (2002: 557), Ma *et al* (2001: 255), Bidwell (1997: 11) en Rigby & Slee (1991: 619) se bevinding dat geslag ’n rol by die tipe viktimisasie speel, is in ooreenstemming met die huidige studie (Tabelle 2, 4-10). Volgens Sullivan *et al* (2005: 12) en Ma *et al* (2001: 255) is seuns drie tot vier keer meer dikwels as dogters geneig om fisieke geweld te gebruik (cf Tabel 4).

Daarenteen gebruik dogters meer dikwels as seuns indirekte verbale bullebakkerie (cf Tabele 5 & 7), asook die sosiale uitsluiting van slagoffers (cf Tabel 8) (cf ook Piskin 2002: 557, Glover *et al* 2000: 145, Bidwell 1997: 12).

Die bevindinge van die huidige studie, naamlik dat seuns beide seuns en dogters viktimiseer, maar dat dogters hoofsaaklik dogters viktimiseer word deur Ma *et al* (2001: 255) en Olweus (1991 in Ma *et al* 2001: 255) se bevindinge onderskryf.

Terwyl die meerderheid studies, insluitende die huidige een, suggereer dat daar statisties beduidende ouderdom- en geslagsverskille in leerderdeelname aan verskillende tipes bullebakkerie is, het Boulton *et al* (2002: 368-9) bevind dat 'n betekenisvolle proporsie van leerders nie binne hierdie algemene patrone val nie. Hulle stel gevolglik voor dat skole omvattende antibullebakprogramme moet ontwikkel en implementeer om te verseker dat alle moontlike insidente van bullebakkerie onder alle ouderdoms- en geslagsgroepe aandag kry.

Hoewel daar in die literatuur (Zindi 1994: 23, Cookson 1982: 93) en koerantberigte (Motabogi 2004: 8, Fourie 2004: 3) melding gemaak word van die verskynsel dat nuwe kosgangers en leerders onder die dekmantel van ontgroening soms aan erge viktimisasie blootgestel word, het slegs een van die deelnemers aan hierdie studie daarvan melding gemaak ("Graad 8's word soos slawe behandel deur die matrieks"). Die verband tussen ontgroening en bullebakkerie is ook nie in die vraelyste aangeraak nie. Die Nasionale Departement van Onderwys het in Desember 2002 regulasies in die Staatskoerant aangekondig wat ontgroening in skole verbied (Motabogi 2004: 8). Dié praktyk moet dus in diepte ondersoek word.

Die feit dat weinig akademiese publikasies oor bullebakkerie in koshuise opgespoor kon word, beteken nie dat daar nie 'n bewustheid oor die probleem is nie. In 'n Indiese internetpublikasie (Sharma 2002: 3) word daar byvoorbeeld melding gemaak van die feit dat ouers in Indië onwillig is om hulle kinders na skoolkoshuise toe te stuur as gevolg van die

... fear of bullying, ragging and other forms of abuse, which most newcomers are subjected to and which in many instances acquire ugly and inhuman proportions.

Die New Zealandse Education Review Office (1997: 3) wys in dieselfde trant op die

... undesirable and possible illegal activities in some boarding schools, including sexual abuse and harassment, threatening behaviour, physical and verbal assault and bullying.

Die gevallestudie het aangetoon dat direkte en indirekte verbale, asook fisieke en emosionele bullebakkerie 'n redelik algemene verskynsel in die Oos-Kaapse koshuis is. Voorts is bevind dat veral seuns en kosgangers in gesagsposisies die aggressors is. Die studie het ook getoon dat geslag en ouderdom belangrike veranderlikes in bullebakkerie is. Die gebrek aan nasionale en internasionale navorsing oor bullebakkerie in koshuisverband het daartoe gelei dat bevindinge van hierdie studie hoofsaaklik met bevindinge oor bullebakkerie in skoolverband en nie in koshuisverband nie, vergelyk is. Hierdie studie is 'n gevallestudie van beperkte omvang — algemeen geldende afleidings kan dus nie gemaak word nie. Voorts is die enigste onafhanklike veranderlikes wat gebruik is geslag en ouderdom (ruweg verteenwoordig deur hoër- en laerskool). Tog vul hierdie studie 'n belangrike leemte in die bullebakliteratuur: daar is tot op datum weinig navorsing oor bullebakkerie in koshuise onderneem.

Die volgende word aanbeveel:

- Die studie behoort uitgebrei te word om die maatskappelijke verband tussen ouderdom/grade en tendense wat bullebakkerie betref, te ondersoek. Hoewel hierdie studie getoon het dat laerskoolkosgangers meer as hoërskoolkosgangers aan bullebakkerie blootgestel word, kan die waarneming verfyn word deur na tendense van verskillende grade of ouderdomsgroepe te gaan kyk.
- Hoewel die voorkoms van bullebakkerie deur volwassenes in wies se sorg die kosgangers by die koshuis geplaas is, in hierdie studie as baie beperk na vore gekom het, bly dit kommerwekkend aangesien sulke volwassenes *in loco parentis* optree. Nie net moet hierdie gevalle ondersoek word nie, maar tendense volgens geslag, ouderdom en gesagsposisie van die volwassene behoort vasgestel te word.

- Die kwessie van ontgroening en die gepaardgaande bullebakkery moet ondersoek word.
- Hierdie studie behoort uitgebrei te word na ander koshuise en 'n verteenwoordigende steekproef moet gebruik word sodat algemeen geldende afleidings gemaak kan word. Sodoende kan insig verkry word in hierdie belangrike aspek van kosskoollewe, asook metodes om dit teen te werk. Veranderlikes wat in so 'n studie bygevoeg kan word, is onder andere ras en sosio-ekonomiese klas.

Die studie het klem op kosgangers se negatiewe ervarings gelê. Die teendeel is egter ook waar: daar is kinders wat hulle koshuislewe positief ervaar. In dié verband kan na die bevindinge van twee studies verwys word. Volgens navorsing wat deur die Association of Boarding Schools (2004: 21) in die VSA onderneem is, het 70% van die deelnemers gesê koshuislewe het hulle gehelp om selfdiscipline, volwassenheid en kritiese denke te ontwikkel. Voorts dui die studie daarop dat baie kosgangers in hulle volwasse lewe uitgestyg het as leiers en betrokke geraak het by samelewingsdiensaktiwiteite. In aansluiting hierby voer Cookson (1982: 93) bewyse aan ter ondersteuning van sy siening dat die koshuislewe karaktervormend is. Volgens Davison, Direkteur van die Onafhanklike Skoolrade in die VSA, het skoolkoshuise ten goede verander:

The stereotypical image of Tom Brown's school days, fagging, houses run by senior pupils rather than staff, cold showers, long runs and all sorts of archaic customs simply doesn't exist (Curtis 2004: 1).

Teen die agtergrond van voorafgaande bevindinge en kommentaar moet dit beklemtoon word dat die doel van hierdie artikel nie 'n analise van die pro-/antikoshuisdiskoers is nie. Dié studie deur die Association of Boarding Schools (2004) is byvoorbeeld juis onderneem as teenvoeter vir studies oor "ex-boardingschool survivors" (Mair 2005: 7; cf ook Stoudt 2006: 273-87, Poynting & Donaldson 2005: 325-46, Schaverien 2004: 683-705) waarin die seksuele misbruik van manlike kosgangers onder die loep geneem is.

3. Enkele slotgedagtes

Die gevallestudie toon dat bullebakkerie deel van sommige van die inwoners van die Oos-Kaapse koshuis se daaglikse lewe is. Indien ouers, diensdoende personeel en die koshuissuperintendent die bullebakkerie sou afmaak as “an unfortunate stage that some children go through” (Will & Neufeld 2002: 51), minimaliseer hulle nie net die slagoffers se trauma nie, maar onderskryf hulle ook mites oor bullebakkerie (Bully OnLine [*s a*]: 1-6) en stuur ’n boodskap die wêreld in dat geweld aanvaarbaar is. The Minister van Onderwys, Naledi Pandor, waarsku tereg dat “if we allow violence, abuse and drugs to become a familiar and accepted part of schooling, our future is lost”. Die feit dat die studie onderneem is, die resultate tydens ’n werkwinkel aan die belanghebbendes gerapporteer is en ’n werkgroep op die been gebring is om ’n antibullebakprogram vir die koshuis te ontwikkel, dui gelukkig op die teendeel.

As gevolg van die groot belangstelling in bullebakkerie is daar volgens Coeyman (2001: 1) tussen 200 en 300 antibullebakprogramme beskikbaar. Daar is egter nie ’n pasklaarprogram wat sukses vir alle koshuise en/of skole sal waarborg nie. Dit is dus belangrik dat daar by die keuse van ’n antibullebakprogram vir die koshuis op die volgende gelet word: ’n Program moet gerugsteun word deur empiriese navorsingsbevindings wat die suksesse en probleme van die strategieë of programme uitwys. Die kinders moet die program betekenisvol en genotvol vind. Die program moet kultuursensitief en koste-effektief wees. Dit is laastens belangrik dat die program ’n opleidingselement bevat (Whitted & Dupper 2005: 172). Die volgende drie multidimensionele programme voldoen aan dié vereistes: *Bully Proofing Your School* (Oakland Schools and the Oakland County Prosecutor’s Office 2003); *The No Blame Approach to Bullying* (Robinson & Maine 2003:55-87); en *The Bully Prevention Programme* (Olweus *et al* 1999: 10). Elemente van laasgenoemde program is as vertrekpunt gebruik vir die neerlê van riglyne vir die ontwikkeling van ’n antibullebakprogram vir die koshuis (cf De Wet & Jacobs 2007: 346-7). Dié program word al vir meer as 20 jaar deeglik nagevors én suksesvol toegepas. Skole wat dié program toegepas het, ervaar ’n afname van tot 50% in bullebakkerie (kyk Olweus 1995: 198). Dié

program is daarop toegespits om 'n milieu tot stand te bring wat deur die volgende gekenmerk word: warmte, positiewe belangstelling en betrokkenheid deur volwassenes; duidelike riglyne met betrekking tot onaanvaarbare gedrag; die konsekwente toepassing van 'n nievergeldende, niefisieke afkeur van onaanvaarbare gedrag; en volwassenes wat as leiersfigure en rolmodelle dien (Olweus 2003: 15). Die program wat vir die Oos-Kaapse koshuis ontwikkel sal word, sal voorsiening moet maak vir die unieke sosio-ekonomiese, demografiese en kulturele omstandighede van die kosgangers, hul ouers en diensdoende personeel. Aspekte soos die tradisies, geskiedenis, lokaliteit en uitleg van die koshuis moet ook verreken word.

Cookson & Persell (1985: 130) het die volgende te sê gehad oor Amerikaanse skoolkoshuise: "Student culture is more likely to be competitive than cooperative, and power tends to flow to those [...] who are stronger and aggressive". En dit is skynbaar wat besig was om in hierdie Oos-Kaapse koshuis te gebeur. Gelukkig het 'n ouerpaar besef dat dit wat besig was om met hulle kind te gebeur nie "normale kinderspel" is nie. Inteendeel, dit was vernederend, traumaties en nie bevorderlik vir die psigiese, emosionele en intellektuele ontwikkeling van hulle kind nie. Hopelik sal ander ouers in ander koshuise hierdie Oos-Kaapse ouerpaar se voorbeeld volg en die stryd teen bullebakkery aanknoop. Solank as wat bullebakkery sienderoë toegelaat word, word geweldstrukture in stand gehou en kan kinders nie in 'n geborge en positiewe milieu leer en leef nie.

Bibliografie

ASSOCIATION OF BOARDING SCHOOLS

2004. Study reveals boarding school is springboard for success. *Black Issues in Higher Education* 21(13): 21.

BELL J

1993. *Doing your research project*. Buckingham: Oxford University Press.

BEST J W & J V KAHN

2003. *Research in education*. Boston: Pearson Education.

BEZUIDENHOUT MA

2002. Sticks and stones? But words can change the story. The narrative approach as an intervention tool for bullying in a primary school. Unpubl MEd script. Johannesburg: University of the Witwatersrand.

BHANA D

2005. What matters to girls and boys in a black primary school in South Africa. *Early Child Development and Care* 175(2): 99-111.

BIDWELL N M

1997. The nature and prevalence of bullying in elementary schools. SSTA Research Centre Report 97-06.
<http://www.ssta.sk.ca/research/school_improvement/97-06.htm>

BLESS C & R KATHURIA

2004. *Fundamentals of social statistics: an African perspective*. Landsdowne: Juta.

BOULTON M J, M TRUEMAN & I FLEMINGTON I

2002. Associations between secondary school pupils' definitions of bullying, attitudes toward bullying, and tendencies to engage in bullying: age and sex differences. *Educational Studies* 28(4): 353-70.

BULLY ONLINE

{s a}. Myths and misperceptions about bullying. The Field Foundation: Bully Online.
<<http://www.bullyonline.org/schoolbully/myths.htm>>

CANOVAN C

2002. Bullies now pick on those their own size. *Times Educational Supplement* 29 March: 3.

COEYMAN M

2001. Schools still working to rein in bullies. *The Christian Science Monitor* 1-3.
<<http://www.csmonitor.com/2001/1204/p14s1-lecs.htm>>

COLLINS K, G MCALEAVY & G ADAMSON

2004. Bullying in schools: a Northern Ireland study. *Educational Research* 46(1): 55-71.

- CONANT A
{s aj}. Make magic with Harry Potter. Maine Association of School Libraries.
<<http://www.maslibraries.org/infolit/samplers/hpotter.html>>
- CONNELL RW
1999. On men and violence. *UNESCO Sources* 114: 8.
- COOKSON P W
1982. Boarding schools and the moral community. *The Journal of Educational Thought* 16(2): 89-97.
- COOKSON P W & C H PERSELL
1985. *Preparing for power: America's elite boarding schools*. New York: Basic Books.
- COOPER D R & P S SCHINDLER
2003. *Business research methods*. International ed. Singapore: McGraw-Hill.
- COSIER L M (ed)
1991. *Casualties of privilege: essays on prep school's hidden culture*. Gilsum: Avocus Publishing.
- CURTIS P
2004. Pupils dispel boarding school myths. *Guardian Unlimited*, 29 October: 1-2.
<<http://education.guardian.co.uk/schools/sotry/0,5500,1338885,00.html>>
- DEHAAN L
1997. Bullies. National Dakota State University Agriculture and University Extension.
<<http://www.ext.nodak.edu/extpubs/yf/famsoci/fs570w.htm>>
- DE KOCK G
2000. Vryburg-leerling wéér in die pekel na vroeëre skêr aanval. *Rapport* 19 Maart: 9.
- DESOUZA E R & J RIBEIRO
2005. Bullying and sexual harassment among Brazilian High School Students. *Journal of Interpersonal Violence* 20(9): 1018-38.
2006. Free State educators' experiences and recognition of bullying in schools. *South African Journal of Education* 26(1): 61-74.
2007. Ouers se persepsies oor bullebakkerie in 'n skoolkoshuis: 'n gevallestudie. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap* 43(1/2): 29-47.
- DE VOS A S, H STRYDOM, C B FOUCHÉ & C S L DELPORT (eds)
2005. *Research at grass roots: for the social sciences and human service professions*. 3rd ed. Pretoria: Van Schaik Publishers
- DE WET N C & L JACOBS
2007. Riglyne vir die voorkoming van bullebakkerie in 'n skoolkoshuis. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 47(3): 331-48.

DE WET N C

2006. Free State educators' experiences and recognition of bullying in schools. *South African Journal of Education* 26(1): 61-74.

2007. Ouers se persepsies oor bulle-bakkery in 'n skoolkoshuis: 'n gevallestudie. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap* 43(1/2): 29-47.

DIMBLEY J

1994. *The Prince of Wales: a bibliography*. London: Little, Brown.

EDUCATION REVIEW OFFICE

1997. Students in boarding schools: their safety and welfare. Government of New Zealand. <[http://www.ero.govt.nz/ero/publishing/nsf/Print/Students%20in%Boarding%Sch...>](http://www.ero.govt.nz/ero/publishing/nsf/Print/Students%20in%Boarding%Sch...)

FOSTER V, M KIMMEL & C SKELTON

2001. 'What about the boys?' An overview of the debates. Martino & Meyernn (eds) 2001: 1-23.

FOURIE E

2004. Ontgroening nie toegelaat. *Volksblad* 13 Januarie: 3.

GLOVER D, G GOUGH, M JOHNSON & N CARTWRIGHT

2000. Bullying in secondary schools: incidence, impact and intervention. *Educational Research* 42(2): 141-56.

GODDARD W & S MELVILLE

2001. *Research methodology: an introduction*. Lansdowne: Juta.

GRAVES R

1963 (1929). *Goodbye to all that*. London: Penguin Books.

GREEFF P

2004. The nature and prevalence of bullying during the intermediate school phase. Unpubl MA script. Bloemfontein: University of the Free State.

HICKS D V

1996. The strange fate of the American boarding school. *American Scholar* 65(4): 523-35.

HUGHES T

1929 (1855). *Tom Brown's school days*. London: Blackie & Son.

HUYSAMEN G K

1993. *Metodologie vir die sosiale en gedragswetenskappe*. Halfweghuis: Southern Boekuitgewers.

LIMPER R

2000. Co-operation between parents, teachers, and school boards to prevent bullying in education: an overview of work done in the Netherlands. *Aggressive Behaviour* 26: 125-34.

MA X, L L STEWIN & D L MAH

2001. Bullying in school: nature, effects and remedies. *Research Papers in Education* 16(3): 247-70.

MAIR D

2005. The best years of your life? *Therapy Today* 16(7): 7-8.

- MAREE K
2005. Bending the neck to the yoke or getting up on one's hind legs? Getting to grips with bullying. *Acta Criminologica* 18(2): 15-33.
- MOTABOGI C
2004. Skool toe met bord om die nek ... *Die Burger* 15 Januarie: 8.
- NESER J J, M OVENS, E VAN DER MERWE, R MORODI & A LADIKOS
2003a. Peer victimization in schools: the victims. *Crime Research in South Africa* 5(1): 1-13.
<http://www.crisa.org.za/>
2003b. Bullying in schools: a general overview. *Acta Criminologica* 16(1): 127-57.
- NIEMANN R, S NIEMANN, R BRAZELLE, J VAN STADEN, M HEYNS & N C DE WET
2000. Objectivity, reliability and validity in qualitative research. *South African Journal of Education* 20(4): 283-6.
- NISHINA A
2004. A theoretical review of bullying: can it be eliminated? Sanders & Phye (eds) 2004: 35-62.
- NKOSI N P
2001. Perception of learners and educators on bullying and the implications of bullying or school discipline. Unpubl MEd mini-dissertation. Johannesburg: Rand Afrikaans University.
- OAKLAND SCHOOLS AND THE OAKLANDS COUNTRY PROSECUTOR'S OFFICE
Bully-proofing your school.
<<http://www.oakland.k12.mi.us/resources/bullyproof.html>>
- OLWEUS D
1994. *Bullying at school. what we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
1995. Bullying or peer abuse at school: facts and intervention. *Current Directions in Psychological Science* 4(6): 196-200.
2003. A profile of bullying at school. *Educational Leadership* 60(6): 12-17.
- OLWEUS D, S LIMBER & S F MIHALIC
1999. *Blueprints for violence prevention. Book 9: Bullying prevention program*. Boulder, CO: Centre for the Study and Prevention of Violence.
- ONWUEGBUZIE A J
2002. Why can't we all get along? Towards a framework for unifying research paradigms. *Education* 122(3): 518-530.
- PANDOR N
2006. Let u be clear: we will not tolerate violence in schools. *Daily Dispatch* 28 November: 9.
- PELLEGRINI A D
2004. Bullying during the middle school years. Sanders & Phye (eds) 2004: 177-202.

PISKIN M

2002. School bullying: definitions, types, related factors, and strategies to prevent bullying problems. *Educational Science: Theory & Practice* 2(2): 555-62.

POYNTING S & M DONALDSON

2005. Snakes and leaders. *Men and Masculinities* 7(4): 325-46.

RIGBY K & P T SLEE

1991. Bullying among Australian school children: reported behavior and attitudes toward victims. *The Journal of Social Psychology* 131(5): 615-27.

ROBINSON G & B MAINE

2003. *Crying for help. The no blame approach to bullying*. Bristol: Lucky Duck Publishing.

ROWLING JK

1999. *Harry Potter and the chamber of secrets*. New York: Arthur A Levine Books.

2000. *Harry Potter and the goblet of fire*. New York: Arthur A Levine Books.

2003. *Harry Potter and the order of the phoenix*. London: Bloomsbury.

2005. *Harry Potter and the half-blood prince*. London: Bloomsbury.

ROWLING J K, S KLOVES (screenplay) & C COLUMBUS (director)

2002. *Harry Potter and the philosopher's stone*. London: Warner Brothers.

SALMIVALLI C

2002. Is there an age decline in victimization by peers at school? *Educational Research* 44(3): 269-77.

SANDERS C E & G D PHYE (eds)

2004. *Bullying*. Amsterdam: Elsevier Academic Press.

SANTOS J R A

1999. Cronbach's Alpha: a tool for assessing the reliability of scales. *Journal of Extension* 37(2): 1-8. <<http://www.joe.org/joe/1999april/tt3.html>>

SCHAVERIEN J

2004. Boarding school: the trauma of the privileged child. *Journal of Analytical Psychology* 49: 683-705.

SCHULMAN T (screenplay) & P WEIR (director)

1989. *Dead Poets Society*. Touchstone Pictures in association with Silver Screen Partners IV.

SHARM G

2002. Should you send your child to a hostel? *The Tribune* 21 September: 1-7. <<http://www.tribuneindia.com/2002/20020921/windows/main1.htm>>.

SIKES P

2006. On dodgy ground? Problematic and ethics in educational research. *International Journal of Research & Method in Education* 29(1): 105-17.

- SMIT P K, K C MADSEN & J C MOODY
1999. What causes the age decline in reports of being bullied at schools? Towards a developmental analysis of risks of being bullied. *Educational Research* 41(3): 267-85.
- STATE OF DELAWARE
{s a}. *Delaware Bullying Questionnaire*. Office of the Attorney General, Department of Justice.
<http://www.State.de.us/attgen/main_page/teachers/bullquesti.html>
- STOUDT B G
2006. 'You're either in or you're out'. *Men and Masculinities* 8(3): 273-87.
- STRYDOM H
2005. Ethical aspects of research in the social science and human service professions. De Vos *et al* (eds) 2005: 56-70.
- SULLIVAN K, M CLEARY & G SULLIVAN
2005. *Bullying in secondary schools*. London: Paul Chapman Publishing.
- VAN DE RUIT J
2006. *Spud*. Cape Town: Penguin Books.
- VAN WYK M
2001. Skoolseun van Bfn glo met skêr gesteek. *Volksblad* 16 Oktober: 1.
- VORSTER A C
2002. Bullying in South African schools: guidelines for developing an anti-bullying intervention programme. Unpubl MEd mini-dissertation. Johannesburg: Rand Afrikaans University.
- WHITTED K S & D R DUPPER
2005. Best practices for preventing or reducing bullying in schools. *Children & Schools* 27(3): 167-75.
- WILL J D & P J NEUFELD
2002. Taking appropriate action. *Principal Leadership* 3(4): 51-4.
- ZINDI F
1994. Bullying at boarding school: a Zimbabwe study. *Research in Education* 51: 23-32.